

Nieuwjaarsbijeenkomst 2021 HV Assen

Filosoof Ronald Hünneke: Complot denken in perspectief.

Het zal niet het eerste zijn dat in je opkomt, maar een virtuele nieuwjaarsbijeenkomst heeft ook voordelen. Er meldden zich n.l. leden aan, die we niet of nauwelijks op de fysieke bijeenkomsten zien. Niet hoeven reizen, liever wat anoniemer, wie zal het zeggen. Al met al hadden zich zeker zo veel mensen aangemeld als andere jaren. Heeft vast ook met Hünneke te maken. Die is altijd bereid om een stuk rood vlees in de arena te gooien en hij is een voordrachtskunstenaar.

Tijden van crises en onzekerheid vormen een voedingsbron voor complotdenkers. De behoefte aan houvast en antwoorden is groot. Complexe maatschappelijke problemen hebben vaak geen eenduidige wetenschappelijke verklaring en oplossing. Complot denkers hebben antwoorden.

Geradicaliseerde complotdenkers hebben kenmerken:

1. Ze strijden altijd om existentiële waarden. Bijv.: onze manier van leven, onze cultuur, onze democratie, de mensheid loopt gevaar.
2. De strijd is naar hun idee in een cruciale fase beland, een soort apocalyptische eindstrijd die moet worden gevoerd. Het is nu of nooit en de bedreiging is zo groot dat alles, zelfs geweld, geoorloofd is.
3. Ze verenigen zich om de strijd te voeren. Ze voelen zich daarin verbonden, ze horen erbij.

Hünneke behandelt 4 filosofische stromingen die een antwoord zouden kunnen geven op de vraag hoe deze mensen tegemoet te treden:

1. Het positivisme
2. De leer van Karl Popper
3. De leer van Socrates
4. De welwillendheid.

Mensen die het positivisme aanhangen, zijn overtuigde wetenschapsaanhangers. Wat wetenschappelijk vaststaat is bewezen, controleerbaar en herhaalbaar. Alleen dat levert geldige kennis op. Bij complottheorieën is objectieve waarneming vaak onmogelijk. Om complot denken te voorkomen is het belangrijk dat mensen goed onderwijs krijgen. Dat ze wetenschappelijk leren denken en leren onderscheiden wat betrouwbare bronnen zijn. Dit is moeilijk en niet voor iedereen weggelegd. Je kunt complotdenkers helpen door te vragen naar hun informatie en hoe ze weten dat het waar is. Het is vaak moeilijk complotdenkers

te overtuigen van de waarde van wetenschap, want “WETENSCHAPPERS MAKEN OOK FOUTEN”.

Karl Popper wijst erop dat het juist goed is dat je kunt constateren dat wetenschappers fouten maken. Als je kunt bewijzen dat iets niet klopt, dan kun je kennelijk iets aantonen, iets controleren. Het verhaal van complotdenkers klopt altijd. Eventuele hiaten vullen ze namelijk aan met nieuwe verhalen en andere complotdenkers accepteren dat. De invalshoek van Karl Popper van de falsificatie biedt enige mogelijkheden in de benadering van complotdenkers. Vraag hoe je kan nagaan of het verhaal eventueel niet zou kloppen. “Wat moet ik laten zien of aantonen om te kunnen bewijzen dat het eventueel niet klopt”.

Toen aan het orakel van Delphi werd gevraagd hoe het toch kon dat Socrates zo wijs was, antwoordde het: “Omdat hij weet wat hij niet weet en daarvoor moet je veel weten”.

Als het gaat over veelomvattende en impact hebbende vraagstukken en mensen die er niet voor hebben geleerd, lijken er alles van te weten, hoort de alarmbel af te gaan en is het tijd voor twijfel. De meeste wetenschappers weten niet alles en zijn zich daarvan bewust. Complottheorieën vinden overal antwoord op. Mensen willen graag alles(zeker) weten. Dat geeft houvast en zekerheid.

En denk eens goed na: beweren wij nooit iets waarvan we weten dat we niet weten of het waar of wetenschappelijk gestaafd is.

Eigenlijk heeft ieder mens wel wat van een complot denker. Zie de kenmerken hierboven en denk aan de leuzen: “Red de aarde, er is geen planeet B”. “Wat jij nú kunt doen om de aarde te redden”. Teksten die ook op T-shirts staan en die een teken van verbondenheid zijn: Wij dragen dezelfde T-shirts, wij horen bij elkaar. Heel veel activisme heeft kenmerken van complot denken: existentiële problemen die dringend om een oplossing vragen.

Je zag en hoorde de ‘ja, maren’ door de hoofden van het publiek gaan. Er is natuurlijk ook heel wat tegenin te brengen, maar zo’n knuppel in het hoenderhok is ook confronterend. De overeenkomsten zijn onmiskenbaar en hoe zeker zijn wij eigenlijk.

Het principe van de welwillendheid maakte vooral in de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw furore.

Vanuit het idee dat mensen zich voor 80 tot 90 procent in elkaars ideeën kunnen vinden (de lockdown is zwaar voor jongeren) is het zinvol medemensen niet zo snel als wappies weg te zetten, maar je te verdiepen in het perspectief van je gesprekspartner en ervan uit te gaan dat de ander net zo’n redelijke manier van denken heeft als jezelf en dat je even feilbaar bent (zie ook de opmerkingen bij Socrates). Zoek naar punten van overeenkomst en kijk dan hoe je vanuit die basis

kunt praten over waar je het niet over eens bent. Het is een verbindende attitude en gesprekspartners zullen vanuit die veiligheid beter bereid zijn naar elkaar te luisteren en met elkaar te praten. Zonder respectvolle houding zullen jouw argumenten bij complotdenkers per definitie niet aankomen.

Onze voorzitter, Henk van der Zijden, sluit af met erop te wijzen dat welwillendheid heel humanistisch is. Denk aan de postulaten van Jaap van Praag: redelijkheid, vrijheid, gelijkheid, verbondenheid en natuurlijkheid. Als dat onze uitgangspunten zijn, benaderen we complotdenkers welwillend. Maar de andere filosofische benaderingen sluit het niet uit. We vragen naar hun bronnen, naar de controleerbaarheid en de falsifieerbaarheid van theorieën, maar op een respectvolle, gelijkwaardige manier.

Hedwig Udding-Blok